

залізобетонні опори. З початку 2007 року крадії здійснили 34 злочини (порушено 18 карних справ, розкрито 7 злочинів) та завдали компанії збитків на 100 тис. грн. Відновлення вкраденого обійдеться енергетикам у 250 тис. грн., які планували вкласти у розвиток електромереж і закупівлю сучасного енергообладнання. Найбільше випадків такого розкрадання сталося у Прилуцькому, Чернігівському, Ніжинському, Ічнянському, Корюківському районах та місті Чернігові.

**Висновки.** Отже, як ми відмітили вище, роль СБ є найважливішою у забезпеченні безпеки фінансово-економічної діяльності СПД та в прийнятті управлінських рішень. Її успішна робота багато в чому залежить від обраного керівництвом основного напрямку забезпечення безпеки та відповідної стратегічної діяльності в конкретному напрямку свого розвитку, а також від правильного вибору структури і формування СБ професіональними співробітниками.

#### Джерела та література:

1. Драчев С.С. «Основы корпоративной безопасности». – СПб.: ООО «Издательство Полигон», 2000. – 240 с., ил.
2. Орлов П.І., Духов В.Є. Основы економічної безпеки фірми: Навчальний посібник. – Х.: ТОВ "Прометей-Прес", 2004. – 284 с.
3. "Деснянська правда", № 27 від 13.03.2007 р.
4. "Деснянська правда", № 37 від 05.04.2007 р.

---

*Вікторія Аніщенко, Тетяна Бобришева-Шкарлет*



## ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДООХОРОННОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

**Вступ.** Важливою умовою поліпшення еколого-економічної ситуації в Україні є досконала система управління в галузі охорони об'єктів природи, їх раціонального, ефективного й комплексного використання. Від фінансування заходів збереження і відтворення природних ресурсів держави залежить її економічне майбутнє.

**Актуальність проблеми.** В сучасних умовах, коли більшість підприємств мають застарілу матеріально-технічну базу, фінансування саме природоохоронних заходів (виділення коштів на заміну основних природоохоронних фондів, удосконалення технологічних процесів, втілення в життя екологічних інновацій тощо) є дуже вчасною і соціально-необхідною умовою підтримки екологічної рівноваги, екологічної безпеки і покращення соціально-економічних показників діяльності й розвитку як окремих суб'єктів соціо-еколого-економічних відносин, так і усього суспільства в цілому. Тому фінансові важелі як складові загального економічного механізму управління в галузі екології, на нашу думку, потребують оптимального поєднання і вдосконалення механізму їх застосування. Отже, тема статті є достатньо актуальною на теперішньому етапі розвитку суспільних відносин у різних галузях народного господарства.

**Останні наукові праці та мета статті.** Дослідженням зазначеної проблеми займалося й займається багато вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як О. Л. Кашенко, Л. Г. Мельник, І. М. Сиякевич, Д. Міль, А. Пігу, Д. Пірс, М. Фрідмен, І. Фішер та інші [4-6, 8, 9].

Однак результати дослідження показали, що поглиблене вивчення подальшого теоретико-практичного формування системи ресурсних платежів, певний розподіл їх між підприємствами-природокористувачами для фінансування необхідних заходів у галузі природоохорони, вдосконалення економічного механізму управління в системі природоохоронної діяльності має велике значення, а також на теперішній час певні етапи, кроки і шляхи механізму зборів за природокористування і забруднення довкілля є розрізненими та потребують вдосконалення з точки зору системного підходу їх використання.

Тому **метою статті** є визначення й обґрунтування основних умов досягнення

економічно доцільного й еколого-збалансованого механізму збору та використання ресурсних платежів, а також певних інструментів економічного механізму управління природоохоронною діяльністю підприємства.

Для досягнення поставленої мети були визначені такі завдання:

- проаналізувати фінансовий механізм природоохоронної діяльності,
- надати характеристику фінансовим інструментам даного механізму,
- розкрити переваги й недоліки ресурсних платежів, що діють в Україні, та визначити шляхи вдосконалення економічного механізму управління в галузі природоохорони на підприємстві.

**Вклад основного матеріалу.** Економічний механізм управління природокористуванням був запроваджений в Україні на початку 90-х років ХХ століття. Він має певне законодавче підґрунтя, тобто діючі законодавчі, нормативно-правові акти, які регулюють систему ресурсних зборів і платежів за користування різними природними ресурсами (рис. 1), об'єктами природи та забруднення навколишнього природного середовища (НПС). Фінансування екопрограм, заходів та капітальних вкладень у природоохоронні заходи (ПОЗ) може відбуватися за рахунок позабюджетних екологічних фондів, схема формування яких наведена на рис. 2.

Дослідження показали, що застосування ресурсних платежів в Україні має певну специфіку. Хоча методика їх застосування є опрацьованою, все ж вона має певні недоліки. Отже, платниками зазначених зборів є юридичні та фізичні особи - суб'єкти підприємницької діяльності, незалежно від форми власності та господарювання певного виду природних ресурсів, а об'єктом їх оподаткування є кількість використаного ресурсу. Зазначені збори є непрямими платежами і зараховуються до валових витрат підприємства, якщо вони використовуються в межах встановленого ліміту [7].



**Рис. 1. Система формування бюджетних коштів природоохоронного призначення**

Характеризуючи діючі в Україні платежі (збори) за природні ресурси, можна зазначити, що:

- порядок їх нарахування доволі простий і не потребує застосування складних формул, потужних математичних розрахунків – знаючи обсяг використаного ресурсу та ставку збору, можна легко визначити суму платежу до бюджету;



- ресурсні платежі, як і будь-які інші збори, мають компенсуючий характер, тобто платники (підприємства-природокористувачі) цих зборів у разі настання потреби відтворення відповідних природних ресурсів, якими вони користуються, отримують для цих цілей необхідні кошти з бюджету [3, 4].

Отже, можна зробити висновки, що порядок нарахування ресурсних платежів та їх сплати повинен бути прозорішим порівняно з іншими податковими платежами, оскільки їх розмір не залежить від прибутку підприємства і не сплачується за рахунок доходу. Ще одним важливим моментом щодо розрахунку ресурсних платежів є те, що він не враховує еколого-економічної оцінки окремих компонентів (з усіх компонентів лісових ресурсів плата береться лише за деревину і живицю; це також стосується корисних копалин та водних ресурсів). Для того, щоб ресурсні платежі стали впливовим інструментом фінансового механізму управління природоохоронною діяльністю (ПОД), необхідно розробити науково-обґрунтований механізм компонентного врахування по кожному виду природного ресурсу. З нашої точки зору, ресурсні платежі, а також платежі за забруднення НПС поки що є стримуючим чинником їх ефективного використання в Україні.

Особливе значення в економічному механізмі мають саме фінансові інструменти й важелі [9]. У межах фінансового механізму вирізняють два основних методи фінансового впливу: фінансове регулювання і фінансове забезпечення. Існує три форми фінансового

забезпечення: самофінансування, кредитування і бюджетне фінансування. Їх запровадження потребує значних матеріальних витрат, які більшість суб'єктів господарювання не в змозі здійснювати самостійно, тому самофінансування ПОЗ і ПОД доволі проблематичне. Подоланню цієї проблеми, на наш погляд, сприятимуть такі чинники:

- залучення фінансових ресурсів для ПОЗ ззовні (отримання кредитів, пряме субсидування, надання дотацій тощо);
- створення сприятливих зовнішніх умов стимулювання самофінансування природоохорони на підприємстві (політика прискореної амортизації, пільгове оподаткування тощо).

З метою досягнення максимального ефекту фінансовий механізм реалізації ПОЗ повинен оптимально поєднувати всі фінансові інструменти, а саме: кредитування, інструменти бюджетного фінансування, податкові (у тому числі амортизаційні) інструменти, екологічне страхування.

Екологічне кредитування є одним із найважливіших інструментів фінансового механізму охорони природи. Задля вирішення екологічних проблем ПОЗ слід кредитувати на пільгових умовах. До сучасних форм кредитних пільг, які застосовують на теперішній час, відносять:

- за термінами кредитування;
- за процентними ставками (аж до безпроцентних умов використання позики);
- за обсягами кредитування;
- за гарантіями за кредит.

Вибирають форму пільгових умов залежно від конкретної ситуації (об'єкта кредитування, позичальника).

Кредити на природоохоронні заходи можуть надаватись комерційними банками, небанківськими фінансово-кредитними установами і державою. Слід очікувати, що для приватних комерційних установ пільгове кредитування не становитиме інтересу. Тому витрати на подібне розміщення кредитних ресурсів можуть компенсуватись за рахунок державного бюджету.

Ще одним джерелом залучення коштів є бюджетне фінансування. Воно здійснюється через надання дотацій та субсидій. Основною відмінністю між цими видами асигнувань є обсяги покриття необхідних витрат. Дотація лише частково покриває ці витрати, тоді як субсидія передбачає повне їх фінансування [6].

Пріоритетним принципом надання як кредитів, так і бюджетних асигнувань має стати цільове використання отриманих фінансових ресурсів. Фінансово-кредитні установи і уповноважені державні органи повинні постійно контролювати процес використання вкладених коштів і в разі нецільового використання застосовувати жорсткі штрафні санкції або скасовувати кредитні пільги.

Особливе місце у фінансовому інструментарії посідає система оподаткування. За допомогою екологічних податків можна стимулювати ПОЗ на підприємстві, а саме шляхом запровадження чистих технологічних процесів, використання чистої сировини, раціонального використання природних ресурсів тощо. Екологічні податки можуть надати виробникам і споживачам необхідний поштовх до мінімізації витрат та максимізації доходу і сприяти досягненню певної екологічної мети [5]. Досить ефективною мірою стимулювання ПОД є запровадження системи пільгових податкових інструментів. Основними видами таких податкових пільг має стати зменшення ставок податку на прибуток (або навіть скасування) на інвестиції екологічного призначення, звільнення від імпортного мита (зниження митних тарифів) екологічного обладнання.

Особливу увагу слід приділити амортизаційній політиці як складовій фінансового інструментарію регулювання ПОД. Надання прав на прискорену амортизацію екологічно спрямованих основних фондів є однією з податкових пільг. Прискорена амортизація – це система заходів переважно щодо введення спеціальних норм амортизації, що сприяють збільшенню амортизаційних фондів (частина доходу, що не оподатковується) у перші роки експлуатації основних фондів. Цей захід використовується в багатьох країнах (Німеччині, Франції, Японії), оскільки створює підґрунтя для прискореної модернізації

обладнання та устаткування і він є, на наш погляд, необхідним кроком для підприємств-природокористувачів в Україні.

Таким чином, важливим з позиції ПОД є екологічне страхування. З огляду на особливості виникнення аварійних забруднень, їх випадковий, імовірнісний характер, нездатність підприємства взяти на себе всю економічну відповідальність за великомасштабні екологічні наслідки аварій у реальних умовах доцільно сформулювати в екологічно небезпечних регіонах багаторівневу систему страхового резервування коштів на відшкодування витрат [1, 2].

Стрижнем системи страхування мають стати спеціалізовані інститути з обов'язкового та добровільного страхування. Діяльність з визначення пріоритетних об'єктів екологічного страхування полягає у збиранні інформації про кожний об'єкт, що становить екологічну небезпеку, визначенні ступеня екологічної небезпеки на кожному з них залежно від імовірності аварій та розміру можливих збитків, а також побудові пріоритетних рядів об'єктів за рангом для послідовного включення їх у сферу екологічного страхування. Доцільним також було б складання державного атласу або кадастру тих об'єктів страхування, які пройшли певну екологічну експертизу та екологічний контроль. З нашої точки зору, такий документ дозволив би вчасно визначити певні фінансово-екологічні ризики і виділяти спеціально фінансові кошти для подолання наслідків аварій або відшкодування екологічної, майнової та соціальної шкоди.

**Висновки.** Отже, ми вважаємо:

- по-перше, при формуванні економічного механізму управління природоохоронною діяльністю на підприємстві фінансовій складовій необхідно приділяти більшу увагу і тому необхідно об'єднувати еколого-економічні інтереси підприємств-природокористувачів, фінансово-кредитних установ і держави. Віснуючий нині в Україні механізм фінансування природоохоронних заходів потрібно внести дівіші фінансові інструменти, такі як пільгове кредитування, пільгове оподаткування тощо і вдосконалити вже існуючі системи прискореної амортизації та екологічного страхування;

- по-друге, економічна діяльність держави функціонує відповідно до існуючої нормативно-правової бази, тому саме вдосконалення останньої становить першочергове завдання уряду;

- по-третє, наявна в Україні кризова екологічна ситуація є причиною погіршення фізичного стану населення, зниження його працездатності, з одного боку, і скорочення тривалості життя – з іншого, тому застосування дівіших еколого-економічних інструментів управління природокористуванням приведе до покращення соціо-еколого-економічних показників розвитку суспільства.

#### Джерела та література:

1. Аніщенко В., Кайстренко Т., Митькевич Н. Аналіз екологізації фінансово-економічної системи в Україні // Сіверянський літопис. – 2002. - № 1. – С. 169-173.
2. Аніщенко В.А. Стратегія розвитку и современное состояние проблемы внедрения экологического страхования в Украине // Наук. зб. „Стратегія економічного розвитку України”. - 2002. - № 5(12). – С. 283-291.
3. Буряк П.Ю., Лодар С.Л. Вплив зміни податкової системи на доходи бюджету // Фінанси України. - 2002. - № 1.
4. Кашенко О.Л. Фінанси природокористування. – Суми: Університет. кн., 1999.
5. Кашенко О.Л. Финансовые аспекты экологических платежей // Финансы Украины. – 2000. - № 1. – С. 36-38.
6. Мельник Л.Г. Екологічна економіка. – Суми: Університ. кн., 2002. – 346 с.
7. Методика визначення розмірів плати і стягнення платежів за забруднення навколишнього природного середовища України / За ред. В.Я. Шевчука. – К., 1993. – 54 с.
8. Синякевич І.М. Екологізація розвитку: об'єктивна необхідність, методи, пріоритети // Економіка України. -2004. - № 1. - С. 57-63.
9. Пірс Девід. Останні розробки щодо використання економічних важелів для управління в галузі навколишнього середовища // Доповідь семінару „Міжнародний досвід застосування економічних важелів для здійснення екологічної політики”, 21 травня 1997 р., м. Київ. – К., 1997. – С. 56-64.